

Letos mo videli v našem gledališču Krleževe „Glembajeve“, pred leti je gostovalo zagrebško gledališče z dramo „U agoniji“, v slovenskem prevodu je izšla njegova socialna drama „Golgota“. Upajmo, da ni padlo seme na nerodovitna tla, saj smo tudi mi tako potrebni *slovenskega* Krleže, ki bi nam pokazal *slovensko* sedanost v pravi luči; zakaj razne sentimentalne ljubezenske zgodbe in lirična vzdihovanja so v naši dobi, ko išče človek izhoda iz vseobče krize — v marsičem anahronizem.

Vinko Košak.

France Seljak: Kamnarjev Jurij. Mohorjeva knjižnica 38. Založila Družba sv. Mohorja. Celje 1931. 228 str.

Svetovna vojna ni zarezala s svojimi grozotami samo v naš čas in v današnjega človeka, temveč v ves svet, in njene posledice bodo občutili še naši zanamci. Ni vplivala samo s tem, da je na zunaj preobrazila svet, da so padle stare meje in čez noč zrasle nove, da so izginile stare države in na njihovih razvalinah nastale nove, temveč rodila so se nova, hujša nasprotstva: narodnostna, socialna, gospodarska. Vrednote, ki so se nam zdele včasih absolutne, so se popolnoma prevrednotile, kar je zlasti vplivalo v moralno-etičnem svetu. In ni čuda, da pada današnji človek iz skrajnosti v skrajnost kot sta fašizem in boljševizem, iz lažidemokracije v razne vrste diktatur, iz materializma v mistično zamaknjenost.

Današnji pisatelj, ki mu ni artizem alfa in omega vsega, mora čutiti vsa ta nasprotstva v sebi, iskati mora na svoj, *umetniški način*, rešitve iz kaosa nasprotij, v katerega je ujet današnji človek. Res je, da mu ne manjka snovi, ali to snov je treba umetniško oživiti (estetsko, formalno, stilistično), usmeriti vse sile k enemu cilju: ne samo rešiti človeka kot človeka, temveč tudi kot člana velike družabne celote, ki ne obsega samo enega razreda ali naroda, temveč vse človeštvo.

Vsa ta dejstva so rodila ogromno literaturo, kjer gleda vsak pisatelj po svoje na današnji svet in njegove težave, ter skuša najti poti k odrešenju. Tako tudi slovenski pisatelj.

*

Slovenci smo že tako nesrečno vrženi na ta svet, da smo že od nekdanj napoto raznim velikim narodom, ki se hočejo razmahniti. Preko naše zemlje vodijo pota na sever in jug, na vzhod in zahod. Zato smo bili v spotiko pred svetovno vojno Nemcem, ko so si hoteli preko nas zgraditi svoj most na Jadran, in smo danes v spotiko Italiji, ki hoče imeti prosto pot v centralno Evropo in na Balkan. Poleg vsega tega — kar nas zadeva predvsem narodnostno — pa odmevajo v nas še vse socialne in gospodarske krize ostale Evrope.

*

Majhen odlomek iz te borbe današnjega človeka — posebej slovenskega — je hotel narisati v svoji knjigi „Kamnarjev Jurij“ pisatelj France Seljak (pseudonim znanega pisatelja). Vsebina povesti je na kratko tale: Jurij Radovič, ali kakor ga pisatelj tudi imenuje po poklicu njegovega očeta, ki je bil nabrežinski kamenar, Kamnarjev Jurij, se vrača po petih letih, ko je med tem preživel tri leta vojne in dve leti povojnega tavanja, v domačo vas v Primorju. Poln hrepenenja se vrača v domovino, katere ni toliko let videl, toda to hrepenenje je pomešano s trpko zavestjo, da mu je medtem umrl oče, da je iz-

gubljena zanj Marica, katero je ves čas svoje odsotnosti zvesto ljubil, in da gospodari v njegovi domovini tujec. In res je doma vse drugače: v hiši samo stara mati, Marica je poročena s krčmarjem Čičigojem, narodno življenje zatrto, nabrežinski kamenolomi pusti in prazni. Dolgo se ne znajde, kam in kako, ne more se odločiti med morjem in zemljo, dokler ne začno zopet delati v kamenolomih, kamor ga žene srce. Tudi njegovi tovariši se, kakor on sam, ne morejo najti v novih razmerah, eni so šli med komuniste ali socialiste, drugi med nacionaliste v čitalnici, toda nikjer nimajo obstanka; v čitalnici čutijo, da je med gospodo in proletarcem prepad, v socialiste ne morejo, ker so jim nevarni za narodni obstanek. Jurij se ne more odločiti ne za eno ne za drugo. Res je sicer, da postane kesneje član tajne socialno-revolucionarne celice, kateri načeluje delavec Marko, iz katere pa kmalu izstopi, ko bi morali preiti iz besed in modrovanja k dejanju, in se začne nagibati k nekakemu kompromisnemu socializmu, ki ga zagovarja Soci, dokler se končno ne znajde v konservativnem kmetstvu in družini, kjer je sam svoj „gospod“, v katerem pa vendar ne najde notranje osvoboditve.

V pravkar orisani okvir je zapletena Jurijeva ljubezen do Danice, dekleta, ki je med vojno, pri teti v Trstu, ko je zorelo v dekleštvo, „veliko doživelo“, kar se pozneje izkaže kot intimna ljubezen do nekega človeka, ki je iskal v njej samo telo, pa jo pozneje zapustil. Iz tega Daničinega „greha“ izvirajo hudi notranji boji v Juriju, dokler se ne očistita v ljubezni in izpovedi na poti k materi božji v Barbano. Jurij se poroči z Danico, njen oče mu na smrtni postelji zapusti posestvo in Jurij postane gospodar na svoji zemlji.

To, lahko bi rekel, skoraj vsakdanjo zgodbo je pisatelj prepletel z raznimi dogodki in vprašanji, ki se tičejo prav današnjega človeka in še posebej naših ljudi v Primorju, n. pr.: neorientiranost človeka, ki je izšel iz svetovne vojne, pa je naenkrat spoznal, da se je ves svet spremenil, prostovoljstvo na Koroškem, vpliv boljševiske revolucije na delavstvo, kompromisarski socializem, prepad med gospodo in proletarcem, med gospodarjem in delavcem, vojna odškodnina, nacionalizem in internacionalizem, organiziranje delavstva v ilegalnih socialno-revolucionarnih celicah, fašistični sindikati, propad ljudskega blagostanja, delavec in stroj, gospodarska kriza, razredni boj, verski dvomi v posamezniku, izseljevanje v Argentino, Francijo, Jugoslavijo, ovaduštvo itd.

Na tradicionalen način je položil pisatelj glavno dejanje v eno osebo — Jurija, v kateri se zrcali vse današnje življenje, in tako naj bi bila tudi Jurijeva rešitev v kmetstvo in družino v najožjem smislu nekak kažipot k splošni rešitvi iz današnjega kaosa. V tem pa je pisatelj gotovo vsaj idejno pogrešil, saj vemo, da je taka „rešitev“ možna le za posameznika, medtem ko je za družbo brez pomena, morda celo škodljiva, saj se je na ta način izločil iz njene borbe človek, ki bi lahko pomagal k splošni rešitvi. To hibo je gotovo čutil tudi pisatelj sam, ko pravi na koncu svoje povesti: „Ne zadostuje, da ima človek kruh in ljubezen, na svetu so še druge stvari. O, ko ima človek dušo, dušo . . .!“ (Str. 227.)

Kompozicija povesti je nekoliko razblinjena, poedina poglavja so neenako obdelana, nekateri značaji premalo orisani, marsikaj premalo globoko zajeto (n. pr. popisi vojne so slabotni, brezkrvni), tudi konec nikakor ni nujen, prav tako mi ne ugaja večkrat Jurijevo filozofiranje, ki diši prav po knjigi (n. pr.:

„Preveč lepijo na zemskem. Ali je mogoče zanikati kraljestvo duha? Priznati le, kar je dognanega, je otroško“ [Str. 48.]), sploh imam vtis, da pisatelj ni doma med delavci. Sicer pa teče pisatelju beseda gladko, pozna se mu velika spretnost, ki ga varuje bolj grobih napak, kljub temu, da moremo opaziti tudi v tej knjigi, da se stilno še vedno bori. Kratki, odrezani stavki se menjajo z daljšimi periodami, kar stilistično precej moti.

V celoti pa je ta idealistično-realistična ljudska povest še dokaj posrečena, dasi sicer v pisateljevem razvoju brez večjega pomena; zato pa tem bolj značilna za izdajateljico „Mohorjevo družbo“, ki je s tem, da jo je izdala, pokazala, da je prebolela tisto ozkosrčnost v moralnem pogledu, katero so ji nekdanj upravičeno očitali.

Vinko Košak.

Ostenseo Marta: Klic divjih gosi. Prevedel Griša Koritnik. Opremil arh. Jože Mesar. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1931. 376 str.

Leposlovna knjižnica, ki ima namen, oskrbovati prevode iz sodobnih svetovnih literatur, je to pot posegla v mlado kanadsko književnost, da nas seznanj z eno najpopularnejših sodobnih pisateljic, Marto Ostenseo. „Klic divjih gosi“ je njeno prvo delo, za katero je bila nagrajena in preko katerega si je utrla pot v Evropo. Od 1925., ko je prvič izšlo v Ameriki (primerjaj uvod), pošilja plodovita, komaj enaintridesetletna pisateljica vsako leto nov roman v svet, vsekakor pa jo k temu žene bolj uglajena pot ko notranja nujnost in zelo verjetno je, da ji do one umetniške višine, v katero se je dvignila s svojim prvim velikim delom, ne bo pripomogla nikaka rutina več. Čutiti je namreč, da pisateljica izgublja na svoji elementarnosti in to, kar je bilo spočetka izvirno, postaja polagoma manira. Preveč je dala sebe same v svoje prvo delo in preveč je bilo to prvotno doživetje močno, da ne bi v nadaljnjih romanih zaradi neprestanega ponavljanja sorodnih motivov, značajev in situacij odsevalo kot variiran, včasih samo še kot izumetničen posnetek.

Da pa je postalo njeno doslej nedvomno najboljšo delo tudi naša last, pomenja za nas vsekakor obogatitev. Kljub temu, da pisateljica nekoliko spominja na Selmo Lagerlöfovo in Knuta Hamsuna — tudi Marta Ostenseo je Skandinavka, čeprav živi že od svojega tretjega leta v Ameriki in piše v angleščini (prim. uvod) —, vsebuje življenje, ki nam ga daje v tem svojem romanu, nekaj svojevrstnega, novega.

Ostenseo živi med starim in novim svetom. Iz svoje stare domovine je prinesla svojo srčno kulturo, mehko zasanjanost, mistično doživetje narave in svojevrstno religioznost ter oni bistveni način prepletanja najrezkejšega naturalizma z romantično simboliko. V novem svetu je našla naravo, ki ji v vzbujanju trpke osamelosti ni mogla biti tuja; novi so bili zanjo ljudje, večinoma priseljenci vseh mogočih narodnosti, med njimi tudi Skandinavci, ki so se prilagodili novim razmeram, in nove so ji bile prilike, ki so pospeševale amerikanizacijo. Poglobiti se v te ljudi, pronikniti skozi trdo skorjo njihove nedostopnosti, to je eden glavnih problemov, ki ga pisateljica rešuje v svojih delih.

Proti dvema grozotnima silama se bori njen človek: proti samemu sebi in proti strašni osamelosti, ki je v njem — saj je edino, kar se more reči o kateremkoli živem bitju, da je samo; vse ostalo, ljubezen, sovraštvo, Bog in dobra dela, vse je le sredstvo zoper grozo tega spoznanja —, in pa proti